

NORGES HØYESTERETT

Den 14. mai 2007 avsa Høyesterett kjennelse i

HR-2007-00866-A, (sak nr. 2006/1887), straffesak, anke,

Enkeltpersonforetaket A

v/As arvinger

(advokat Ivar Sveen)

mot

Den offentlige påtalemyndighet

(førstestatsadvokat Hans Tore Høviskeland)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Skoghøy**: Saken gjelder bruk av foretaksstraff overfor enkeltpersonsforetak. Det sentrale spørsmål er om foretaksstraff kan anvendes overfor enkeltpersonsforetak som verken har ansatte eller oppdragstakere.
- (2) Agder politidistrikt utferdiget 23. november 2005 forelegg mot enkeltpersonsforetaket A v/A, organisasjonsnummer ---, for overtredelse av plan- og bygningsloven § 110 nr. 2, jf. straffeloven §§ 48 a og 48 b, jf. plan- og bygningsloven § 93 første ledd bokstavene a og i. Grunnlaget for forelegget var at A som innehaver av enkeltpersonsforetaket A etter oppdrag fra B hadde utført nærmere bestemte grunnarbeider på Skudeholmen i Lillesand kommune i strid med tillatelser fra kommunen. De tiltak som var utført i strid med kommunens tillatelser, var i forelegget beskrevet slik:
 - ”A. Bygging av en ca. 75 m² skiferbelagt brygge ved båthuset.
 - B. Stensetting av ca. 6 meter av strandkanten mot øst.
 - C. På øst og nordsiden av båthuset hvor sjøen tidligere gikk inn, ble et areal på ca. 200 m² fylt igjen med mergel.”
- (3) Det ble også utferdiget forelegg mot B for de samme forholdene.
- (4) Foreleggene ble ikke vedtatt, og 2. januar 2006 oversendte politidistriktet saken til Kristiansand tingrett for pådømmelse med foreleggene som tiltalebeslutning, jf. straffeprosessloven § 268.

- (5) Tingretten avsa 11. mai 2006 dom som for A har denne domsslutning:

”2. Enkeltmannsforetaket A, org.nr. ---, frifinnes for forholdet omhandlet i tiltalebeslutningens pkt. B. Foretaket dømmes for overtredelse av plan- og bygningsloven § 110 nr. 2, jfr. § 93 første ledd bokstav a og i, jfr. strl. § 48a, til en bot på 100.000 – etthundretusen – kroner.

...

4. Enkeltmannsforetaket A, org.nr. ---, dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale saksomkostninger til det offentlige med 7.000 – syvtusen – kroner.”

- (6) Tingretten la til grunn at enkeltpersonsforetaket A ikke hadde noen ansatte, men at dette ikke var til hinder for å ilegge foretaksstraff. Domfellelsen bygger på at A forsettlig har overtrådt plan- og bygningslovgivingen. Etter tingrettens oppfatning tilsa ”sterke allmennpreventive hensyn” at det ble reagert med foretaksstraff, idet dette ville gi et ”viktig signal til bransjen ellers om viktigheten av å overholde reglene som er gitt på dette feltet”.
- (7) A påanket tingrettens dom til Agder lagmannsrett på grunn av feil ved bevisbedømmelsen, lovanvendelsen og straffutmålingen. Ved lagmannsrettens beslutning 29. juni 2006 ble straffutmålingsanken henvist til ankeforhandling. For øvrig ble anken nektet fremmet, jf. straffeprosessloven § 321 første ledd.
- (8) Etter ankeforhandling avsa lagmannsretten 6. november 2006 kjennelse med slik slutning:
- ”Anken vert forkasta.”**
- (9) A anket til Høyesterett over straffutmålingen. Ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs beslutning 15. januar 2007 ble anken tillatt fremmet.
- (10) Den 14. januar 2007 døde A. Ved erklæring 22. januar 2007 har hans arvinger trådt inn i ankesaken, jf. straffeprosessloven § 308. I prosesskrift 23. april 2007 har de gjort gjeldende at enkeltpersonsforetaket A må anses nedlagt fra 14. januar 2007, og at det da ikke lenger er noe foretak å straffe. Selv om skyldspørsmålet er rettskraftig avgjort ved tingrettens dom, må den omstendighet at foretakets innehaver er død, etter deres oppfatning tillegges vekt ved avgjørelsen av om foretaksstraff skal ilegges.
- (11) På bakgrunn av at tingretten har lagt til grunn at enkeltpersonsforetaket A ikke hadde noen ansatte, tok Høyesterett under ankeforhandlingen opp spørsmålet om vilkårene for å ilegge foretaksstraff er oppfylt. Ankeforhandlingen for Høyesterett ble begrenset til å gjelde dette spørsmålet samt spørsmålet om hvilken betydning det har for et eventuelt straffansvar at innehaveren er død.
- (12) *Forsvareren* har anført at det må være en forutsetning for at et enkeltpersonsforetak skal kunne ilegges foretaksstraff, at det finnes flere ansatte i foretaket. Under enhver omstendighet bør foretaksstraff ikke ilegges i dette tilfellet, da innehaveren av virksomheten er død. I et enkeltpersonsforetak er det full identitet mellom innehaver og foretaket. På denne bakgrunn har *forsvareren* nedlagt påstand om at tingrettens og lagmannsrettens avgjørelser oppheves, eventuelt at domfelte frifinnes.

- (13) *Aktor har anført at det i Høyesteretts dom i Rt. 2000 side 1451 er forutsatt at foretaksstraff kan ilegges selv om det ”ikkje er andre enn eigaren som arbeider i eller for føretaket”. Han har også gjort gjeldende at det ikke er riktig at enkeltpersonsforetaket A var uten ansatte, idet As sønn var ansatt i foretaket i en del av den periode da de straffbare handlinger som domfellelsen gjelder, ble begått. Den omstendighet at innehaveren er død kan etter påtalemyndighetens syn ikke medføre at straffansvaret faller bort. Aktor har vist til at arvingene har overtatt boet til privat skifte og i den forbindelse har påtatt seg ansvaret for avdødes forpliktelser. De har også trådt inn i anken. Etter påtalemyndighetens syn vil det av allmennpreventive grunner være uheldig om innehaverens død skal lede til at foretaket blir frifunnet. Hvorvidt dommen kan fullbyrdes, er et annet spørsmål.*
- (14) *Jeg er kommet til at tingrettens og lagmannsrettens avgjørelser må oppheves fordi vilkårene for å ilegge enkeltpersonsforetaket A foretaksstraff ikke er oppfylt.*
- (15) *Det fremgår av straffeloven § 48 a andre ledd at enkeltpersonsforetak kan ilegges foretaksstraff. Foretaksstraffen tar imidlertid ikke sikte på å erstatte det individuelle straffansvar, men supplere dette, se Ot.prp. nr. 27 (1990–1991) om lov om endringer i straffeloven m.m. (straffansvar for foretak), punkt 2.3. For at foretaksstraff skal kunne anvendes, må skyldkravet i vedkommende straffebud være oppfylt, men det er ikke nødvendig at det blir utpekt noen personlig ansvarlig. På denne måten vil man gjennom foretaksstraff kunne ramme såkalt anonyme feil. Såfremt straffebudet ikke krever forsett, vil man ved foretaksstraff også kunne straffe kumulative feil, se Matningsdal og Bratholm (red.), Straffeloven med kommentarer, Første del, 2. utgave 2003, side 395. Hovedbegrunnelsen for foretaksstraff er at man ved å straffe foretaket i tillegg til de som eventuelt måtte være personlig ansvarlige, styrker straffebudenes preventive effekt ved at man unngår ansvarspulverisering, og at foretakene får et incitament til å forhindre at lovbrudd blir begått, se Rt. 2004 side 1457 avsnitt 23.*
- (16) *Som fremholdt av Matningsdal og Bratholm, op.cit. side 406, må det ut fra den rettspolitiske begrunnelse for ordningen med foretaksstraff være en forutsetning for at et enkeltpersonsforetak skal kunne ilegges slik straff, at det er ansatte eller oppdragstakere i virksomheten. Hvis virksomheten fullt ut drives av eieren, svikter lovgrunnen for å ilegge foretaksstraff.*
- (17) *Høyesterett har i Rt. 2000 side 1451 uttalt at hensynet til å unngå dobbeltstraff, ”nok oftast [vil] gjere det uaktuelt med føretaksstraff der det ikkje er andre enn eigaren som arbeider i eller for føretaket”, men at ”dette er eit spørsmål om skjønnnet ved avgjerda om føretaksstraff etter § 48a skal nyttast”. Saken gjaldt et enkeltpersonsforetak med seks ansatte. Avgjørelsen kan etter mitt syn ikke oppfattes som prejudikat for at det ikke er noe vilkår for å ilegge foretaksstraff at det finnes ansatte eller oppdragstakere i virksomheten.*
- (18) *Tingretten har lagt til grunn at det i enkeltpersonsforetaket A ikke var noen ansatte. Denne bevisbedømmelse er Høyesterett bundet av. Det er ikke hevdet at foretaket hadde oppdragstakere. Selv om skyldspørsmålet er blitt endelig avgjort ved tingrettens dom, kan Høyesterett prøve om straffelovgivningen er riktig anvendt, se straffeprosessloven § 342 andre ledd nr. 1. Som det fremgår av det jeg har sagt, må det være et vilkår for å ilegge et enkeltpersonsforetak foretaksstraff at foretaket har ansatte eller oppdragstakere. Når enkeltpersonsforetaket A er blitt ilagt foretaksstraff til tross for at foretaket ikke hadde*

noen ansatte eller oppdragstakere, bygger domfellelsen således på en uriktig lovanvendelse. Jeg er på dette grunnlag kommet til at tingrettens dom og lagmannsrettens kjennelse må oppheves.

- (19) Det er etter dette ikke nødvendig for meg å gå inn på hvilken betydning det har for straffansvaret for et enkeltpersonsforetak at innehaveren er død. På bakgrunn av påtalemyndighetens prosedyre for Høyesterett finner jeg imidlertid grunn til å bemerke at det følger av straffeloven § 75 første ledd at adgangen til å fullbyrde straff faller bort ved den skyldiges død. I saker om foretaksstraff for enkeltpersonsforetak er det innehaveren som er part, og tvangsfullbyrdelse må skje overfor ham, jf. Andenæs, Alminnelig strafferett, 5. utgave 2004 ved Magnus Matningsdal og Georg Fr. Rieber-Mohn, side 286. Da et enkeltpersonsforetak fullt ut må identifiseres med innehaveren, må bestemmelsen i § 75 første ledd også gjelde for foretaksstraff som er ilagt et enkeltpersonsforetak. Dette innebærer imidlertid ikke at straffedommer som er avsagt, men som er påanket av domfelte eller som etter hans død blir påanket av hans etterlatte, skal oppheves eller at domfelte skal frifinnes. De dommer som er avsagt, står ved lag, men ved å påanke dommen eller tre inn i anke som er fremsatt av domfelte, oppnår de etterlatte å få overprøvd dommen, jf. Rt. 1994 side 33. Men selv om dommen blir opprettholdt, kan dommen ikke fullbyrdes. Arvinger som i forbindelse med gjennomføring av skifte har overtatt ansvaret for avdødes forpliktelser, har ikke påtatt seg noe ansvar for straff som avdøde måtte være ilagt. De etterlatte pådrar seg heller ikke noe slikt ansvar ved å påanke dommen eller tre inn i anke som er fremsatt av domfelte. Foretaksstraff må her komme i samme stilling som individuelt straffansvar.
- (20) Som tidligere nevnt, er jeg kommet til at tingrettens og lagmannsrettens avgjørelser må oppheves fordi vilkårene for å ilegge enkeltpersonsforetaket A foretaksstraff ikke er oppfylt. Da det ikke er adgang til å reise straffesak eller avsi straffedom mot en person som er død, innebærer dette at påtalemyndigheten etter opphevelsen er avskåret fra å bringe saken inn for domstolene på nytt, se straffeloven § 75 første ledd, jf. Rt. 1998 side 445.
- (21) Jeg stemmer for denne

K J E N N E L S E :

Tingrettens dom og lagmannsrettens kjennelse oppheves.

- (22) Kst. dommer **Zimmer:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (23) Dommer **Tønder:** Likeså.
- (24) Dommer **Gussgard:** Likeså.
- (25) Justitiarius **Schei:** Likeså.
- (26) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

K J E N N E L S E :

Tingrettens dom og lagmannsrettens kjennelse oppheves.

Riktig utskrift bekreftes: